

Момчило Суботић
Институт за политичке студије, Београд

ТУРСКА И НЕООСМАНИЗАМ

Зоран Милошевић, *Турска и неоосманизам, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2010.*

И овом својом књигом Зоран Милошевић потврђује научну и политичку актуелност тема којима се бави. Књига „Турска и неоосманизам“ представља више него актуелно и провокативно штиво у којем аутор у оквиру савремених међународних односа и глобалних геополитичких координата сагледава положај Турске и њене кључне спољнополитичке аспирације.

Књига се састоји из шест поглавља: *Политички систем и идеолошке традиције у Турској; О најважнијим партијама Турске; Спољна политика Турске; Турска армија и политика; Курди и турска држава и ; Закључак - будућност Турске.*

Аутор на веома јасан и прегледан начин представља историјат савремене Турске од Мустафе Кемала Ататурка до данас, аргументовано и зналачки „слика“ њен политичко-партијски систем и политичке портрете кључних турских политичара, осветљава питање Курда у Турској, којем је у књизи посветио посебну пажњу, затим указује на идеолошке, политичке, државотворне и друге разлике између „кемалиста“ и „неоосманиста“, посебно оне које се тичу погледа на турску државу и нацију, односно на улогу ислама и османске традиције у савременом геополитичком ситуирању Турске. Посебно када је реч о Балкану и турским културним, економским и геополитичким претензијама на српски етнички и историјски простор.

У овом делу нас аутор детаљно упознаје са политичким системом Турске, која је унитарна и уставна република са мешовитим системом управе, са Уставом из 1982. године који је донела војна хунта. У административно-територијално погледу Турска је подељена на 81 провинцију. Законодавна власт налази се у рукама Мецлиса - једнодомног парламента који има 550 посланика. Извршну власт чини председник са Саветом министара (влада). Изборни закон Турске се разликује од европских закона, јер политичка партија да би ушла у парламент треба да добије 10% гласова бирача у целој држави (није довољно чак и ако је победила у неколико округа). Ово је нарочито поучно за политички нестабилну ситуацију у Србији, због ниског парламентарног прага за странке и коалиције. Председник Турске бира се у парламенту и потребно је да добије 2/3 гласова посланика тајним гласањем. Устав предвиђа да председник, који не може имати мање од 40 година, треба да буде непартијски човек. Владу чини Савет министара, а министре (обично око 35 министара) поставља председник на предлог премијера. Судство ј независно. Занимљив је податак о бројном стању Оружаних снага Турске, која има 70 милиона становника, од чега 50 милиона етничких Турака. Тако турска војска има: копнене снаге - 500.000; ваздухопловне снаге - 60.000; поморске снаге - 64.000 и још 100.000 људи у редовима жандармерије.

Зоран Милошевић историјско раздобље Турске настало после Младотурске револуције и пораза Османске империје 1918, посматра кроз владавину Кемала Мустафе Ататурка, оца модерне турске државе-републике, у којем је турски национализам био основни принцип Републике. Кемалисти су, с ослонцем на Народну (касније Народну републиканску) партију 1923. године прогласили републику, а крајем 1924. донели нови Устав у којем је у члану 88 „регулисано да се сви грађани Турске, без обзира на религиозну, националну и расну припадност, сматрају Турцима“. (23) Године 1960. (27. мај) извршен је војни удар у Турској. Раздобље од 60-их и 70-их година кемалистички национализам био је организован у две партије: Народно-републиканску и Партију правде (наследницу забрањене Демократске странке 1960. године). „Обе ове партије - истиче Милошевић - су се залагале за потпуно позападњавање Турске, с тим што је Партија правде имала нешто толерантнији однос према исламу“. (26) Хунта је много допринела да национализам поприми пређашњи уједињујући карактер. Уведена је обавезна

исламска веронаука, што је дефинисано у Уставу. Устав из 1982, у својој преамбули истиче да „историјске и духовне вредности туркизма тј. национализам Ататурка не подлеже могућности ревизије“. (27) Радило се о покушају синтезе турске нације и ислама, али и економској и научно-техничкој интеграцији са Западом, уз уважавање турских духовних и културних самобитности. Године 2002. и поново 2007. Турци су изабрали исламистичку Партију правде и развоја која је почела да спроводи нову политику, односно да реafirмише османско наслеђе.

Политичким партијама и кључним турским политичарима и државницима Зоран Милошевић је посветио 50-так страница ове веома информативне и занимљиве књиге. Представљен је настанак и основни програм Партије правде и развоја и њена парламентарна победа 2002. и 2007. године. У парламент су 2002. ушле две партије: Партија правде и развоја (366 посланика) и Народно-републиканска партија (184 посланика). Тако је први пут у последњих 40 година у Турској изабран двопартијски парламент и успостављена је једнопартијска влада, први пут након 50 година. Због високог цензуса отпале су остале политичке странке. У Турској је регистрована 51 политичка партија. Даље у књизи колега Милошевић анализира резултате локалних избора 2009, на којима је владајућа партија нешто слабије прошла.

Посебну пажњу Милошевић посвећује портрету водећег турског политичара последњих деценију и по - Реџепа Тајипа Ердогана. У детаљној биографији овог турског државника, председника владајуће Партије правде и развоја, аутор указује на један занимљив податак приликом Ердоганове посете Азербејџану у мају 2010. године. Ердоган је том приликом рекао да је „развој Азербејџана развој Турске“ и да следи принцип „Један народ - две државе“, што су азербејџански политиколози разумели да се ово чини у сагласности са Западом, тј. „неформалним“ центром моћи - Клубом Билдерберг.

Други турски политичар којег приказује Милошевић је Кемал Киличдароглу, председник Народне републиканске партије, који није етнички Турчин, него Курд, и који је политику своје странке усмерио у правцу европеизације Турске и њену интеграцију у Европску унију.

Када је у питању анализа спољне политике Турске, Милошевић разматра спољно-политичке приоритете ове економски и по-

литички све моћније државе. У том смислу аутор посебно указује на јасну амбицију Турске да постане стални члан Савета безбедности ОУН.

У књизи је, такође, дужна пажња посвећена односу Турске и водећих светских сила, првенствено однос ЕУ и Турске и питање њеног (не)пријема у породицу европских нација. Посебно је обрађен однос Турске и САД, јер је Америка својеврсни патрон турске државе и њене политике, па и ове неоосманске. Улога НАТО алијансе у формирању регионалне политике Турске на Балкану, представља важну компоненту у проучавању нарасле турске геополитичке моћи. Аутор указује на противљење Турске на кандидатуру Расмусена на место генералног секретара НАТО-а, јер се овај симпатише Радничку партију Курдистана, која се бори за независност и слободу Курда. Отуда услови које поставља Турска Расмусену, а они гласе: „1) извинити се свим муслиманима за карикатуре објављене у данским новинама; 2) држати под контролом телевизију „РОЈ ТВ“, тачније онај део који се односи на Курдистан и Курде, и 3) поставити турског представника на место заменика генералног секретара НАТО-а“. (93) Најзад, представљајући савремене турске неоосманске спољнополитичке аспирације, инспирисане идејама њених актуелних политичара и државника: Таипа Ердогана, Абдулаха Гула и, посебно, министра иностраних послова Ахмета Давутоглуа, професор Зоран Милошевић баца ново светло на Турску као регионалну силу, указујући на све импликације који из тога произлазе, поготово на простору српских земаља, где живе муслимани: у Босни и Херцеговини, Црној Гори и Србији, превасходно на Косову и Метохији, с обзиром да је Турска признала једнострано проглашену независност ове лажне шиптарске државе, затим у Рашкој области - тзв. Санџаку. Аутор се посебно осврће на књигу Ахмета Давутоглуа „Стратешка дубина: међународни положај Турске“, која представља срж идеологије неоосманизма, која је, према Давутоглуу сагласна са глобалном стратегијом НАТО-а.

Анализирајући однос турске армије и политике исламистичке Партије правде и развоја, Милошевић истиче да овај сукоб тиња још од 2002, када је ова партија дошла на власт. Изгледа да је Ердоган био бржи од високих турских официра, па је уместо мешања војске у политику дошло до хапшења 102 официра, од којих су 56 генерали, под оптужбом да су припремали збацивање владе. Оружане снаге Турске су традиционални заговорник очувања нацио-

налне и унитарне државе какву је у наслеђе оставио Ататурк, али турска армија је - истиче Милошевић -, „изгубила подршку САД и ЕУ, па се то одражава и на њен положај у држави“. (123)

Курдском питању Милошевић је указао посебну пажњу. Најпре је приказао историјат Курда, који живе у Курдистану - подручју између Турске, Ирака, Ирана и Сирије. Ова област обухвата између 190.000 км кв и 390.000 км кв, а у њој живи између 25 и 30 милиона становника. Аутор је у овом делу обрадио питање језика и религије Курда, турску агресивну политику према њима и курдске устанке под вођством Радничке партије Курдистана која се бори за успостављање слободне државе Курдистана. „Све турске владе (укључујући и актуелну Ердоганову владу и његову партију правде и развоја) решење курдског проблема виде у уништењу „терориста“ и асимилацији Курда“. (138) Милошевић наводи да је за последње две-три године турски режим осудио на вишегодишње затворске казне за терористичку делатност на хиљаде курдске деце - дечака и девојчица (од 11 до 18 година старости). Да у погромима над Курдима предњаче потурчењаци са Кавказа и Балкана. Милошевић, такође, наводи обиље података о процесу асимилације Курда кроз образовни систем Турске.

У поглављу о будућности турске државе и неоосманске политике, Милошевић уз детаљну анализу могућих сценарија закључује да Турској „уколико остане под доминацијом Запада прети распад, а уколико обнови Османску империју, опет ће немуслимански народи бити против њене доминације...“ (168)

Вредност ове књиге је још већа ако се има у виду да је у Србији ово једна од ретких монографија о Турској, која показује отворену намеру за остварењем своје спољнополитичке „геостратешке дубине“, тј. повратком на Балкан - успостављањем нове-старе отоманске доминације. Није мали број оних научника који у таквом својству виде Турску у оквиру ЕУ.

